

УДК 821(091) 161. 2'39

DOI: 10.32589/2411-3883.19.2022.274045

Павленко Юлія Юхимівна

доктор філологічних наук,
доцент кафедри теорії та історії світової літератури,
Київський національний лінгвістичний університет
<https://orcid.org/0000-0002-4128-122X>
pavlenkoyulia1@gmail.com

Г. С. СКОВОРОДА ЯК МЕТАТЕКСТ ПОЕТІВ-«ХАТЯН»

Анотація. У статті представлено дослідження діалогу поетів-«хатянів» з Г. С. Сковородою. Постать Сковороди та ідея свободи в журналі «Українська хата» (1909-1914) посіли вагоме місце не лише у поетичній творчості, а й у площині критики. Прочитання поезії «хатянів» у метатекстуальній площині з поезією Сковороди дозволяє простежити розуміння ідеї свободи в світоглядній матриці людини (українського народу) переломного періоду. Дослідження увиразнює вплив Г. Сковороди на поетів початку ХХ ст.

Ключові слова: журнал «Українська хата», поезія, Г.С. Сковорода, метатекст, свобода, переломний період.

Yuliia Pavlenko

Doctor of Sciences (Philology), Associate Professor,
Department of Theory and History of World Literature,
Kyiv National Linguistic University
<https://orcid.org/0000-0002-4128-122X>
pavlenkoyulia1@gmail.com

HRYHORII SKOVORODA AS A METATEXТ OF POETS-«KHATIANY»

Abstract. The article presents a study of the motif of freedom in poetry, which was published in the magazine «Ukrainian Khata» in the intertextual field with Skovoroda's poetry. The motif of freedom sounded loudest in Ukrainian poetry on the pages of turning points in history. Now Ukraine is experiencing the exact time. hundred years ago, at the beginning of the 20th century. Ukraine had a chance to defend its national freedom. This was reflected in the works of Ukrainian poets, which were published in the magazine «Ukrainian Khata» (1909-1914). The motif of freedom did not sound in every poem of every poet that was published on the pages of «Ukrainian Khata». The article highlights the names of those who emphasized the motif of freedom in their poems. The life and work of Skovoroda is a metatext of Ukrainian poetry of the beginning of the 20th century: Maksym Rylskyi, Pavlo Tychyna, Oleksandr Neprytskyi-Hranovskyi, M. Dontsiv, O. Nedolia, Yakiv Mamontov, Sydir Tverdokhlib, Mykola Voronnyi, Oleksandr Oles, Khrystyna Alchevska, Hryhorii Chuprynka, Mykola Filianskyi. In their poetry on the pages of the «Ukrainian Khata» magazine, motifs and metaphors explain the lyrical heroes' desire to be free, to reject patterns, to discover inner boundless freedom in unity with nature. This brings the poets of the magazine «Ukrainian Khata» closer to Skovoroda. So **The Garden of Divine Songs** of Hryhory Skovoroda is a pretext for their poetry. With the help of thematic criticism, the leading themes of the poems of the authors of the beginning of the 20th century were determined: addressing the theme of free Ukraine in the historical past (M. Dontsiv, O. Nedolia, Alchevska), depicting the state of the Ukrainian spirit of freedom in the present (Mykola Voronnyi, Oleksandr Neprytskyi-Hranovskyi, Hryhorii Chuprynka, Sydir Tverdokhlib, Yakiv Mamontov), deep feelings for the fate of the people (Mykola Filianskyi), a desperate desire to achieve national freedom (Maksym Rylskyi). These themes in the poetic texts of «Ukrainian Khata» allow us to consider the named poets as heirs of Hryhoriy Savovych.

Key words: magazine «Ukrainian Khata», poetry, Skovoroda, metatext, national freedom, turning points in history.

Вступ. Ідея свободи, її осмислення та обґрунтування потребує поетичного простору, в метафориці якого знаходить своє органічне вираження. «Непотрібно доказувати тієї правди, що ніяке відкриття, ні одне поривання людського духа в загальному поступі, ні одна істина не можуть обійтися без послуг мистецтва і поезії зокрема», — писав Іван Майдан в «Поезії, як мистецтво» на сторінках «Музагет» майже сто років тому (Майдан, 1919, с. 81). Ще Г. С. Сковорода переконливо утвердив думку, що на шляху пошуку істини значення поезії не можна перебільшити.

Історичний виток спіралі дозволяє подивитися на поезію, написану сто років назад, як на вираження глибинних питань нашого часу. Події сучасності спонукають виділити серед палітри української поезії перших десятиліть ХХ ст. поезію «хатян», чия «рішуча громадсько-політична позиція та оригінальна культурно-філософська концепція, виділили журнал *«Українська хата»* (1909-1914) серед інших періодичних видань того часу» (Бартко, 1996, с. 2).

У розмові про ідею свободи в українській літературі першими, як правило, згадуються імена Григорія Савовича Сковороди та Тараса Григоровича Шевченка. Цей мотив найголосніше звучав в українській поезії на сторінках переломних періодів історії. Вочевидь, наш час є таким періодом, так само, як роки функціонування часопису *«Української хати»*. Тому розгляд функціонування мотиву свободи в поезії «хатян» в інтертекстуальному полі з поезією Сковороди дозволяє простежити розуміння ідеї свободи в світоглядній матриці людини (українського народу) переломного періоду.

Окрім того, **актуальність** цього дослідження зумовлена необхідністю пошуку оптимальних засобів використання культурно-історичної спадщини українства (творчості Г. С. Сковороди, поезії початку ХХ ст., зокрема) для формування ієрархії духовних цінностей та сенсожиттєвих орієнтирів сучасного суспільства.

Мета розвідки полягає у виявленні дискурсивних площин та осмисленні інтертекстуального діалогу поетів журналу *«Українська хата»* з поезією Г. С. Сковороди.

Об'єктом виступають поетичні твори журналу *«Українська хата»*, в яких простежується мотив свободи (вірші Г. Чупринки «Пророк», «Гульвіса», «Наші теми», М. Рильського «Небесний меч», «Я їм казав колись», П. Тичини

«Де тополя росте», О. Неприцького-Грановського «В полі», «Нема одради в цім житті», М. Донцова «Були колись і в нас», В. Алешка «Я не з вами», Я. Мамонтова «Творчий огонь», «Весняні ритми», О. Недолі «Не так давно ще зеленіли», С. Твердохліба «Все золото пісень моїх», М. Вороного «На зустріч 13-му», «Знову ранок, знову світ», О. Олеса «І де ми сили беремо», Х. Алчевської «Найкращий цвіт свого життя», М. Філянського «Гукайте їх»).

Дослідження інтертекстуальної спорідненості спирається на положення теорії інтертекстуальності, викладені в праці Н. П'єр-Геро «Вступ до інтертекстуальності» (Piegay-Gros, 1996). Аналіз художньої образності мотиву свободи ґрунтується на філософському наповненні ідеї свободи, висвітленому в праці видатного філософа сучасності Мирослава Поповича (Попович, 2007), а також на статтях критиків журналу *«Українська хата»* (Сріблянський М. (Шаповал), 1909, 1912), (Стогній, 2003), (Товкачевський, 1913).

Новизна дослідження. Попри той факт, що зі здобуттям незалежності в українському літературознавстві активізувалася дослідницька увага до діяльності літературних угруповань початку ХХ ст., поетична школа *«Української хати»*, без якої немислимий був би подальший розвиток нашої літератури, потребує більшого ступеня дослідження. Серед питань, що спонукають розгортання роботи над феноменом поезії «хатян», мотив свободи виявляється тим плідним полем, на якому вияскравлюється тяглість традиції, генетико-типологічний зв'язок з концепцією свободи у творчості їхніх попередників. Мотивний аналіз та тематична критика поетичних творів «хатян» не входила раніше до предметного поля наукових досліджень. Інтертекстуальність поезії авторів часопису *«Українська хата»* розглядалася у просторі відношень до творів «молодомузівців», поетів-романтиків, а зв'язок з концептами та фігурами їх вираження у поезії Г. С. Сковороди не наголошувався як окрема тема дослідження.

Практичне значення цієї наукової розвідки полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані під час вивчення та викладання творчості поетів *«Української хати»* та мотиву свободи в інтертекстуальному вимірі української поезії, впливу творчості Г. С. Сковороди на подальший літературний процес.

Джерельною базою дослідження слугували номери журналу *«Українська хата»*, що зберіга-

ються у фондах бібліотеки Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. У цитуванні статей та поезії збережено особливості тогочасного правопису.

Журнал «Українська хата» відіграв важливу роль у становленні української літератури ХХ ст., у формуванні самосвідомості українців. Діяльність журналу припала на важкий період. Після відміни валуєвського указу (1905 р.) «Українська хата» став сміливим кроком національно свідомих українців, які прагнули створити культурну та вільну націю. Зі звернення до читачів наприкінці заключного номера першого року видання видавців Павла Богацького та Микити Сріблянського (Шаповала) стає очевидною спрямованість діяльності «Української хати», в якій знаходить місце і мотив національної свободи. Пошуки засобів виразності для нових ідей початку ХХ ст. у різний спосіб приводили поетів до «Саду божественних пісень».

У кризові періоди історії українського народу творчість Сковороди завжди приходиться на допомогу. Досвід «Української хати» у цьому аспекті не повинен поринути у забуття, адже, як «хатяни» черпали в традиції української поезії, так сучасне мистецтво має змогу стати в конструктивне русло завдяки зверненню до поезії «Української хати». Особливу актуальним для українців у наш важкий час є поезія «хатян», що розгортає мотив свободи. Слова з вірша С. Твердохліба конкретизують зв'язок поезії початку ХХ ст. з нашим сьогоденням: «Все золоті пісень моїх / Перекую в огненний меч / І сповню гордий заповіт / Усіх пророків, всіх предтеч» (Твердохліб, 1909, с. 293).

Ю. Барабаш переконливо довів, що за іменем «Богдан» у Сковороди не стоїть конкретна людина: «абстрагований від історичної постаті знак влади, з яким масова свідомість, яка так і не навчена гіркими уроками історії, традиційно пов'язує свою сліпу віру в ілюзорне майбутнє, передовсім, вільне життя» (Поліщук, 2012, с. 10).

Мотив свободи звучить не в кожному вірші кожного поета, який друкувався на сторінках «Української хати». Критичні огляди творчості поетів-«хатян», представлені у журналі та в працях нашого часу дозволяють виділити імена тих, хто у своїх віршах акцентував мотив свободи.

М. Сріблянський у статті «Боротьба за індивідуальність (з літературного життя р. 1911)» визна-

чає стан тогочасного мистецтва: «Безліч напрямків, безліч програм, гуртків ... І така метушня ... Так завжди буває після неволі» (Сріблянський, 1912, с. 96). Свободу творчості, що нахлинула на українських поетів початку ХХ ст., на думку видавця «Української хати», потрібно використати для «шукування своєї душі», «свого індивідуального обличчя» (Сріблянський, 1912, с. 97). До цього ж питання звертається інший постійний критик журналу М. Євшан, який підмічає «загальну апатію суспільності», «занепад громадянського духа» і називає свободу людини великим ідеалом, за який варто боротися, а смисл мистецтва вбачає у наданні сил для цього (Євшан, 1910, с. 20).

Микола Ільницький у своїй монографії «Від «Молодої Музи» до «Празької шолі» називає розділ про М. Євшана «Творчість — це свобода духу». Останній у статті «Проблеми творчості» використовує метафори поезії Сковороди — «Куди йти, коли кожна дорога стережина?» (Ільницький, 1995, с. 3). Інші не дають вийти за межі звичного кола, а вихід лише у світлі душі. Мотив свободи як філософське питання не може співвідноситись з девізом «мистецтва для мистецтва» у варіанті Пачовського: «То є штука — я не пхаю тут ідей!» Євшан у статті «Поезія безсилля» вносить вирок новому українському мистецтву («наймолодшій генерації письменників»), називаючи його безідейним. «Ніякого в ньому змагання виявити свій світогляд, свої думки, свої пересвідчення — тепер нема, — бо того всього у них і мало було. А коли дійсно хотіли щось сказати — то це було таке слабе, що мусіло убирати його і дидактику» (Ільницький, 1995, с. 14). У контексті пошуків джерел вираження сутнісних питань творча спадщина Сковороди є без перебільшення скарбом. Ідея свободи з неодмінним філософським навантаженням, що спалахує в поезії «хатян», має своїм основним претекстом концепцію свободи в творчості Григорія Савовича, зокрема в «Саді божественних пісень», де вона позбавлена відкритого дидактичного начала.

Серед поетів «Української хати» М. Сріблянський виділяє Г. Чупринку. Принципово, що маркером якості його поезії названо саме мотив свободи: «Визволення особи, боротьба за індивідуальність досягла в поезії Г. Чупринки незвичайного виразу — і в цьому смислі вона є кульмінаційним пунктом нашої сучасної громадсько-філософської думки, що досягла загально-людського рівня і значення»; «нова наша

література з квіткою поезії Чупринки, веде нас шляхом емансипації...» (Сріблянський, 1912, с. 104). На думку «хатян», поезія покликана здійснювати пошуки культурного самовизначення, а тому потрібно залишити традиції хуторського світогляду і варварства, адже лише такий шлях дає право «емансіпуватись від сусідів».

Микола Ільницький підмічає в творчості Богдана Лепкого риси, в яких яскраво простежується сквородинівське начало. Б. Лепкий не наповнював поезію революційними гаслами, відсутні в його творах заклики до бою, «але, як художник чесний, він вважав своїм громадянським обов'язком розповісти про народний біль, як про свій біль» (Ільницький, 1995, с.71). Мотив свободи входить у канву поетичного простору у віршах, написаних 1911 року, які набули свого звучання на шевченківському вечорі в Кракові 1914 року. У діалозі «голосу зневіри» і «голосу надії», в якому не можливо не побачити барокові дихотомії поезії Сквороди, знаходить своє місце і ідея свободи. «Голос надії» кличе ліричного героя Б. Лепкого дослухатися до духа волі, у той час, як «голос зневіри» застережливо повідомляє, що руйнування старих порядків приведе до пролиття крові та руїни. М. Ільницький визначає діалог цих голосів головним маркером поезії Богдана Лепкого найінтенсивнішого періоду його творчості, що тривав до 1914 року.

Євшан підкреслює, що краса в поезії Лепкого обов'язково поєднується з поняттями добра та волі: «Вони разом і становлять той ідеальний світ, до якого змагається людська душа, а до якого дорогу показує його творчість» (Ільницький, 1995, с. 63).

Загрівала нас до бою
За добро, красу і волю!
Щоб знімала най у гору
Від буденного болота,
До небесного простору,
Там, де зоря сяє злта,
Де пресвітлими лучами
Пламеніють ідеали!»

Не можна не погодитись з висновком про те, що така поезія «зміцнює основи душі» (Ільницький, 1995, с.63), але коли на шляху пошуків єдності ідеалів добра та краси Лепкий починає вбачати лише негативні сторони, мотив свободи в його поезії втрачає генетичну спорідненість з «Садом божественних пісень».

Аналіз мотиву свободи в поезії «хатян» не спонукає зупинятися на рисах творчості кожного з поетів, далі в роботі здійснюється спроба прочитати поетичні твори «Української хати» у просторі міжтекстового діалогу. Водночас зазначені поетичні маркери будуть більшою чи меншою мірою стосуватися усіх творів, де виступає мотив свободи.

Постать Сквороди та ідея свободи в журналі «Українська хата» посіли вагоме місце не лише у поетичній творчості, а й у площині критики. Олександр Лупейко в статті «Григорій Скворода в «Українській хаті» представляє легендарне видавництво як платформу боротьби за українського Сквороду (Лупейко, 2014). Зі сторінок «Української хати» пролунали слова визначення місця Сквороди в українській літературі: «корисніший для духовного розвитку людини, ніж більша частина всіх колишніх і теперішніх дармограїв письменства» (Стоколос, 1913, с. 368).

Протягом майже всього 1913 року на сторінках журналу виходили частини праці А. Товкачевського «Григорій Савович Скворода» (Товкачевський, 1913). У статті «Літературні замітки» в рецензії на нову книгу М. Євшан стверджував, що Андрій Товкачевський «правильно поставив питання про філософію Сквороди» (Євшан, 1914, с. 144). Молодий дослідник феномену мандрівного філософа зауважував: «Скворода був безоглядним, послідовним індивідуалістом. Для нього розвиток індивідуальності був кінцевою умовою щастя людини, законом природи, порушення якого потягає за собою жорстоку кару» (Товкачевський, 1913, с. 494). Вплив цієї праці на молодого Рильського розкрито в дослідженні Магдалини Ласло-Куцюк (Ласло-Куцюк, 1991, с. 580). Як відомо, мотив свободи творчості пронизує першу збірку М. Рильського «На білих островах» (1910 р.), що вперше побачила світ на сторінках «Української хати». Зі сторінок часопису впливав Скворода також і на Павла Тичину, який друкував тут перші свої твори, і згодом напише поему «Скворода». Мотив боротьби за свободу, на думку Товкачевського, також виростає з філософії Григорія Савовича: «Відстоюючи індивідуальність, Скворода тільки розчищав поле для життєвої боротьби» (Товкачевський, 1913, с. 495).

Ще один «хатянський» критик Яків Стоколос у статті з промовистою назвою «Літера-

турне ушкуйництво», яка виражає ставлення російсько-імперської культури до України, рецензує книгу Вл. Ерна «Григорій Савович Сковорода. Життя і учення» (що вийшла у московському видавництві «Путь» у 1912 р.) та підкреслює, що Сковорода — український філософ, надзвичайно корисний для їхнього часу. Його слова не втратили своєї актуальності і на початку ХХІ ст.: «Цей великий українець ХVIII-го віку завдяки своїй геніальності тоді рішив такі проблеми життя і думання, які ще й тепер не втратили своєї гостроти, а навпаки: з розвитком думки виростають все грандіозніше; намітив такі шляхи розвитку, на котрі стають сучасні видатні люде як на спасенну путь в своїй мандрівці за правдою» (Стоколос, 1913, с. 363). Називаючи Григорія Савовича «найбільшим поки-що українцем» Я. Стоколос наголошує на потребі освітити особу Сковороди з українського погляду (а то «спритні сусідоньки силкуються пошити ... його ... в чисто-«руські» філософи»): «Творчість Сковороди, його особа і життє остільки важні, цікаві, оригінальні, що час би вже українцям зайнятися ним серйозно» (Стоколос, 1913, с. 367). Журнал «Українська хата» зробив багато важливих кроків, що уможливити реалізацію цієї ідеї.

Поетична творчість «хатян» була складовою великого проекту журналу, в якому особливе місце посів Г. С. Сковорода. У критиці неодноразово зазначалося, що покоління поетів, які почали друкуватися на сторінках «Української хати» «різко повернуло корабля української літератури в загальноєвропейське річище», при цьому не втрачаючи питомих національних ознак (Шевчук, 1990, с. 5).

В. Шевчук вказує, що на символізм «хатян» як спосіб їхнього поетичного думання, вплинула публікація великого масиву літературних пам'яток саме українського бароко. «В цей час спалахнув знову інтерес до Г. Сковороди, видаються його твори, пишуться монографії і статті, а один із «хатян» М. Фільнський переносить у свою поезію цілий ряд ремінісценцій із Г. Сковороди» (Шевчук, 1990, с. 15-16). І. Нечуй-Левицький, який серйозно критикував «хатян», називав саме Сковороду їхнім «прабатьком» (Ушкалов, 2004, с. 363).

Ідеї та поетика «Саду божественних пісень» можуть, без перебільшення, вважатися тим плідним ґрунтом, зв'язок з яким проявляється

в поезії «хатян» як вираз їхньої національної приналежності. Нове звучання мотиву свободи в поетичних текстах «Української хати» було проявом особистісних ідей «хатян», які синтезувались з попередніми текстами, «пропущених через призму розмаїтих дискурсів оточення» (Сподинюк, 2010, с. 129).

Сукупністю поетичних текстів, в діалозі яких відтворюється сквородинівський шлях до істини, журнал «Українська хата» досягав впливу на читацьку аудиторію. Поезія «хатян», як і вірші «Саду божественних пісень», не нав'язує і не декларує готові істини, натомість множить засоби виразності, які у єдності працюють на утвердження свободи як найвищого ідеалу життя народу, без якого індивідуальна свобода просто неможлива.

Питання свободи є важливою складовою провідних векторів філософського змісту питань справжності життя та самопізнання. Звичайно, мотив свободи вкраплений у різні жанри української літератури, але погляд на його функціонування в полі поезії особливо актуальний в наш час, коли питання життєвих цінностей та національних пріоритетів виростає за своїм значенням. Ліричний герой поетичних текстів виражаючи свій внутрішній стан виносить на поверхню художнього простору глибинне розуміння ідей. У цьому розумінні поезія Сковороди здатна виконувати роль вічного плідного ґрунту, що родить нові поетичні твори.

«Постать Г. Сковороди почала активно будити громадську свідомість у 20-ті роки ХХ ст., коли хистка ілюзія створення ідеального суспільства, що панувала в головах молоді української інтелігенції, змінилися на суцільне розчарування та зневіру (Лукьяненко, 2014, с. 2). Аналіз мотиву свободи в інтертекстуальному вимірі української поезії «Українська хата» – «Сад божественних пісень» та «De libertate» підводить до висновку про те, що підвалини актуалізації феномену Сковороди у зазначений час були закладені саме діяльністю журналу, зокрема його поетичними творами.

Діяльність журналу усіяло сприяла «зустрічі» філософії Сковороди з пошуками поетів-«хатян». Проведене дослідження підтверджує висновок: «хатяни» захоплювались індивідуалізмом як протестом проти нівеляції особистості, і взірцем для них стає життя та творчість Г. Сковороди. Відштовхуючись виключно від

аналізу художнього простору поезій та критичних статей «Української хати» (омінаючи по-залітературні фактори), можемо говорити про глибоку генетичну спорідненість віршів «хатян» з поетичною творчістю Григорія Савовича каврайського періоду.

Аналіз мотиву свободи в поезії «Української хати» виходить з системи мотивів та художньої образності творів: бажання ліричних героїв бути вільними, відкинути шаблони, відкриття внутрішньої безмежної свободи в єдності з природою, а також образи поля, крил, неба в художньому ландшафті віршів «хатян» спонукав розкодувати семантичне наповнення свободи в їхніх творах крізь призму «Саду божественних пісень». Поезія «хатян» не містить прямих відсилок у формі цитат з творів Сквороди, алюзій чи ремінісценцій до його життя та філософії. Прочитання віршів журналу в інтертекстуальному вимірі з поезією мандрівного філософа веде до висновку про переписування на новому витку спіралі у світлі нових віянь концепції свободи Григорія Савовича, що знайшла вираження в його поезіях.

Як засвідчує аналіз розгортання мотиву свободи в поезії журналу «Українська хата», зокрема характеру звернення «хатян» до теми вільної України в історичному минулому (Донців М., Недоля О., Алчевська Х.), зображення стану українського духа свободи в теперішньому (Алешко Вас., Вороний М., Неприцький-Грановський Ол., Чупринка Г., Твердохліб С., Мамонтів Я.) та глибокі переживання за долю народу (Філянський М.), що межують з відчайдушним бажанням досягнення загальнонаціональної свободи (Рильський М.), дозволяє вважати «хатян» спадкоємцями Григорія Савовича. Їхня поезія повною мірою виражає позицію мандрівного філософа та поета, влучно окреслену Л. Ушкаловим: «Скворода наголошував, що духовна людина вільна — передбачає віддалене, прозирає приховане, заглядає в минуле, проникає в майбутнє» (Ушкалов, 2004, с. 669-669). Вірш Г. Чупринки «Пророк», що має присвяту «Українській хаті» звучить як утвердження ролі їхньої поезії в житті українців, пояснюють пророческе начало в місії поетів-«хатян».

Сьогоднішня ситуація в нашій країні, можливо, як ніколи вимагає звернення до діалогу «хатян» з Сквородою, адже у цьому інтертекстуальному вимірі розкривається глибокий зміст мотиву свободи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартко, О. (1996). *Літературно-історична концепція «Української хати»* (Дис... канд. філол. наук). НАН України.
2. Євшан, М. (1914). Літературні замітки. *Українська Хата*, 2, 140–148.
3. Євшан, М. (1910). *Під прапором мистецтва. Літературно-критичні статті*. Книжка. Життя й мистецтво. Retrieved from: <https://archive.org/stream/pidpraporommyste00ievsuoft#page/2/mode/2up>
4. Євшан, М. (1910). Проблеми творчості. *Українська Хата*, 1, 24-31.
5. Ільницький, М. (1995). *Від «Молодої Музи» до «Празької школи»*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича.
6. Кобинець, А. В. (2005). *Полеміка «радян» та «хатян»: протистояння полярних ідеологій у межах щоденного дискурсу*. Retrieved from: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2213>
7. Ласло-Куцюк, М. (1991). Погляд Сквороди на космогонію і антична езотерична арифмологія. *Філософська і соціологічна думка*, 10.
8. Лукьяненко, Д. (2014). *Художня реценція Григорія Сквороди в українській літературі ХХ століття*. [Автореф. дис. канд. філол. наук, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова].
9. Лупейко, О. (2000). Григорій Скворода в «Українській хаті». *Слово і час*, 2, 56–57.
10. Майдан, І. (1919). Поезія, як мистецтво. *Музагет. Місячник літератури і мистецтва*. Січень – лютий – березень, 79–98. Retrieved from: <http://elib.nplu.org/object.html?id=1306>
11. Поліщук, В. (2012). Від Каврайських джерел. *Від Григорія Сквороди до Раїси Троянker. Статті*. Книга друга. 5–17.
12. Попович, М. (2007). *Григорій Скворода: філософія свободи*. Майстерня Білецьких.
13. Романенко, Г. (2008). *Художньо-літературні об'єднання в Україні як соціокультурний феномен*. (Дис... канд. філол. наук). Харківська державна академія культури.
14. Сподинюк, А. (2010). Поетичний діалог Наталі Левицької-Холодної та Євгена Маланюка. *Літературознавчі обрії*, 18, 129.
15. Сріблянський, М. (1912). Боротьба за індивідуальність (з літературного життя р. 1911). *Українська Хата*, 2, 96–108.

16. Сріблянський, М. (1909). До читачів. *Українська Хата*, 10, 563.
17. Стогній, І. Г. (2003). Скворода про свободу і справедливість. *Скворода Григорій: ідейна спадщина і сучасність*. 179–194.
18. Стоколос, Я. (1913). Літературне ушкуйництво. *Українська хата*, 6, 363–381.
19. Твердохліб, С. (1909). Все золото моїх пісень моїх. *Українська хата*. Червень.
20. Товкачевський, А. Г. (1913). С. Скворода. *Українська хата*, 3, 170–186; 5, 258–275; 6, 350–362; 7–8, 479–496.
21. Ушкалов, Л. (2004). *Григорій Скворода: семінарії*. Майдан.
22. Шевчук, В. (1990). «Хатяни» й український неоромантизм. *«Українська хата»: Поezii 1909-1914/ Упоряд., вступна стаття, біогр. довідки, примят. В.О. Шевчука*. 3–29.
23. Piegay-Gros, N. (1996). *Introduction à l'intertextualité*. Dunod.
8. Piegay-Gros, N. (1996). *Introduction à l'intertextualité*. Dunod.
9. Polishchuk, V. (2012). *Vid Kavraiskyykh dzherel. Vid Hryhoriia Skovorody do Raisy Troianker. Statti. Knyha druha*. 5–17. [In Ukrainian].
10. Popovych, M. (2007). *Hryhoriia Skovoroda: filozofia svobody*. Maisternia Biletskykh. [In Ukrainian].
11. Romanenko, H. (2008). *Khudozhno-literaturni obiednannia v Ukraini yak sotsiokulturnyi fenomen*. (Candidate's dissertation). Kharkivska derzhavna akademiia kultury. [In Ukrainian].
12. Shevchuk, V. (1990). "Khatiany" y ukrainskyi neoromantyzm. *"Ukrainska khata": Poezii 1909-1914/ Uporiad., vstupna stattia, biohr. Dovidky, prymiat. V.O. Shevchuka* 3–29. [In Ukrainian].
13. Spodyniuk, A. (2010). Poetychnyi dialoh Natali Levytskoi-Kholodnoi ta Yevhena Malaniuka. *Literaturoznavchi obrii*, 18, 129. [In Ukrainian].
14. Sriblianskyi, M. (1909). Do chytachiv. *Ukrainska Khata*, 10, 563. [In Ukrainian].
15. Sriblianskyi, M. (1912). Borotba za indyvidualnist (z literaturnoho zhyttia r. 1911). *Ukrainska Khata*, 2, 96–108. [In Ukrainian].
16. Stohnii, I. H. (2003). Skovoroda pro svobodu i spravedlyvist. *Skovoroda Hryhoriia: ideina spadshchyna i suchasnist*. 179–194. [In Ukrainian].
17. Stokolos, Ya. (1913). Literaturne ushkuinytstvo. *Ukrainska khata*, 6, 363–381. [In Ukrainian].
18. Tverdokhlib, S. (1909). Vse zoloto moikh pisen moikh. *Ukrainska khata. Cherven*. [In Ukrainian].
19. Tovkachevskyy, A. H. (1913). H. Skovoroda. *Ukrainska khata*, 3, 170–186; 5, 258–275; 6, 350–362; 7–8, 479–496. [In Ukrainian].
20. Ushkalov, L. (2004). *Hryhoriia Skovoroda: seminarii*. Mайдан. [In Ukrainian].
21. Yevshan, M. (1910). *Pid praporom mystetstva. Literaturno-krytychni statti. Knyzhka. Zhyttia y mystetstvo*. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://archive.org/stream/pidpraporommyste00ievsuoft#page/2/mode/2up>
22. Yevshan, M. (1910). Problemy tvorchoosti. *Ukrainska Khata*, 1, 24–31. [In Ukrainian].
23. Yevshan, M. (1914). Literaturni zamitky. *Ukrainska Khata*, 2, 140–148. [In Ukrainian].

REFERENCES

1. Bartko, O. (1996). *Literaturno-istorychna kontseptsiiia «Ukrainskoi khaty»*. (Candidate's dissertation). NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
2. Ilnytskyi, M. (1995). *Vid "Molodoi Muzy" do "Prazkoi shkoly"*. Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha. [In Ukrainian].
3. Kobynets, A. V. (2005). *Polemika "radian" ta "khatian": protystoiannia poliarnykh ideolohii u mezhakh shchodennoho dyskursu*. [In Ukrainian]. Retrieved from: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2213>
4. Laslo-Kutsiuk, M. (1991). Pohliad Skovorody na kosmohoniiu i antychna ezoterychna aryfmolohiia. *Filozofska i sotsiolohichna dumka*, 10. [In Ukrainian].
5. Lukianenko, D. (2014). *Khudozhnia retseptsiiia Hryhoriia Skovorody v ukrainskii literaturi XX stolittia*. (Candidate's dissertation). Odeskyi natsionalnyi universytet im. I. I. Mechnykova. [In Ukrainian].
6. Lupeiko, O. (2000). Hryhoriia Skovoroda v "Ukrainskii khati". *Slovo i chas*, 2, 56–57. [In Ukrainian].
7. Maidan, I. (1919). Poeziiia, yak mystetstvo. *Muzahet. Misiashnyk literatury i mystetstva. Sichen — liutyi — berezen*, 79–98. [In Ukrainian]. Retrieved from: <http://elib.nplu.org/object.html?id=1306>